

Стародуб
Тарас Петрович

Зовнішньополітичні орієнтири України у теоретичній спадщині та практичній діяльності Степана Бандери в реаліях воєнного протистояння СРСР та Німеччини 1941–1945 рр.

УДК 321(477.8)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2019-1-10-18>

Стародуб Тарас Петрович
аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12,
м. Львів, Україна

У статті здійснюється дослідження зовнішньополітичних орієнтирів та головних напрямів міжнародної політики Степана Бандери під час національно-визвольної боротьби українського народу в реаліях воєнного протистояння СРСР та Німеччини під час Другої світової війни.

Актуальність даної теми визначається тим, що зовнішньополітична діяльність Степана Бандери під час Другої світової війни часто розглядається крізь призму стереотипів, вигаданих радянською (російською) історичною пропагандою. Контраверсійність поста-ті Бандери причинає полярність думок та гостру полеміку.

У підсумку Другої світової війни Україна не змогла здобути незалежності: німецький окупант змінився на радянського. Світове співтовариство, на превеликий жаль, не було готове сприйняти належним чином та підтримати прагнення українців до побудови власної держави.

Бандера чітко усвідомлював, що гітлерівська Німеччина намагалася перетягнути Україну на свою сторону у війні з СРСР і тим самим нав'язати їй свою політику, виснажити військовими діями та позбавити український визвольний рух можливості продовжувати боротьбу за Українську державу. За такого розвитку подій Степан Бандера приймає рішення взяти ініціативу у свої власні руки, не оглядаючись на політику Німеччини, а згодом рішуче та відкрито у збройній боротьбі виступити проти її окупаційної політики. Бандера був глибоко переконаний, що на початку війни український народ на своїй землі має взяти ініціативу у свої руки та творити своє державницьке життя за власною волею і власними рішеннями.

Бандера жодного разу не погодився на співпрацю з нацистською Німеччиною, хоча гітлерівська Німеччина була єдиною країною, що прагнула та могла зруйнувати статус-кво в Європі після Першої світової війни. Але Бандера як політик та стратег зумів побачити небезпеку в такій співпраці і спрогнозувати плани Гітлера щодо України, яку він бачив лише як «життєвий простір» для німецької нації, вважаючи українців нижчою расою.

Отож, у зовнішньополітичних орієнтирах С. Бандери не було місця ні СРСР, ні гітлерівській Німеччині, навіть як ситуативним союзникам України.

Ключові слова: Бандера, ОУН, націоналізм, Друга світова війна, зовнішня політика, Німеччина, СРСР, міжнародна політика.

Вступ. Перед автором статті постало завдання дослідити та визначити мотиви і переконання, якими керувався у своїй зовнішньополітичній діяльності та геополітичній стратегії Степан Бандера на передодні та під час Другої світової війни в реаліях воєнного протистояння СРСР та Німеччини. Ще раз розставити акценти на рахунок того, ким можна вважати Бандеру: нацистським колаборантом та прислужником Гітлера чи українським державником, який своєю самостійницькою неуподобаністю та жертвовною революційною діяльністю, своїми ідеями та думками, героїкою свого життя боровся за Самостійну Соборну Українську Державу проти німецьких і радянських поневолевачів у роки II світової війни?

Мета та завдання. Метою цієї роботи є дослідження зовнішньополітичних орієнтирів і головних напрямів міжнародної політики Степана Бандери під час національно-визвольної боротьби українського народу в реаліях воєнного протистояння СРСР та Німеччини періоду Другої світової війни.

Політичну діяльність Степана Бандери під час Другої світової війни досліджували Володимир

Косик [10], Микола Посівнич [15], Петро Мірчук [3], Галина Гордасевич [4], Петро Дужий [5], Данило Чайковський [6], Євген Перепічка [7], Олег Баган [8], Олександр Сич [9] та ін.

Однак вищезгаданими авторами досліджувались лише окремі аспекти зовнішньополітичної діяльності Степана Бандери, проте вони не набули цілісного та системного окреслення.

Методи дослідження. У роботі використано такі наукові методи дослідження: метод історизму, порівняльний і аналітичний методи, структурно-системний аналіз.

Результати. Війна повністю змінила політичну ситуацію в українському національно-визвольному середовищі, а можливість німецько-радянського конфлікту сприяла тому, що серед керівництва ОУН проявилися глибокі розходження, зокрема щодо подальшого ведення міжнародної політики.

Як наслідок, 10 лютого 1940 року було сформовано Революційний Провід ОУН, керівництво якого довірили Степану Бандері. З цього дня існували вже дві різні українські націоналістичні організації, які мали цю саму назву, переслідували спільну

мету – незалежність України, проте відрізнялися своїми політичними принципами, своєю стратегією і тактикою і які часто протистояли одна одній [10, с. 77, 78].

Революційне керівництво ОУН Бандери почало встановлювати контакти з представниками інших опозиційних рухів у Радянському Союзі. ОУН мала намір притягнути до революційної діяльності інші поневолені нації. Боротьба за незалежність України повинна була стати рушієм більш широкої боротьби за звільнення народів Східної Європи.

Так, зокрема, в оприлюдненому у грудні 1940 року Маніфесті ОУН Бандери наголошувала, що світ заснований на насильстві над народами. Російська імперія, відома під назвою СРСР, є складовою частиною цього світу, який приречений зникнути під ударами борців за свободу. Українці взяли ініціативу в «боротьбі за свободу народів і за свободу людини» і вони хочуть створити на руїнах СРСР новий світ [10, с. 77].

ОУН Бандери фактично проголосила боротьбу проти російського імперіалізму, якою б назвою він не прикривався, за свободу і незалежність українського народу. Бандерівці також закликали інші народи приєднатися до українців у спільній боротьбі за свободу.

Степан Бандера чітко усвідомлював, що навіть найсприятливіша міжнародна кон'юнктура не зможе вирішити питання державної незалежності України без власної самостійної боротьби українського народу. Вона зможе лише замінити одне поневолення іншим: «Самостійну державу може здобути собі український народ тільки власною боротьбою і трудом. Сприятливий розвиток міжнародної ситуації може значною мірою спричинитися до нового розгортання й успіху нашої визвольної боротьби, але він може відіграти тільки допоміжну, хоч дуже корисну річ» [2, с. 82].

Другий Великий Збір ОУН Бандери підтвердив принцип революційної боротьби, що спирається на власні сили українського народу, відкинувши в принципі орієнтацію на чужі сили.

У одній із прийнятих резолюцій другим Великим Збором стверджується, що ОУН продовжуватиме революційну боротьбу за свободу українського народу, незважаючи на територіальні та політичні зміни, що можуть статися в Східній Європі, тобто навіть у разі німецької окупації [10].

Напередодні початку німецько-радянської війни для Бандери стали цілком очевидними плани Гітлера стосовно України: «Підманути туманними кличами й обіцянками, запрягти до свого імперіалістичного воза, а потім зробити з України терен колонізації, господарської експлуатації і джерело невідомої робочої сили [2, с. 85]. Нацистська Німеччина вела хитру подвійну гру стосовно українського питання. З одного боку, вони обіцяли українцям державність, а з другого – посилались

на несвоєчасність вирішення даного питання через військові події та незгуртованість і невідготовленість українців. Головним аргументом німців було те, що український визвольний рух роз'єднаний, у ньому немає єдності, тому насправді нема з ким обговорювати такі важливі питання. А на практиці гітлерівська Німеччина робила все для того, щоб поглибити конфлікт, ще більше розсварити між собою українців і не допустити порозуміння та об'єднання.

Про це все добре знав С. Бандера, але він також був твердо переконаний, що в німецько-радянському конфлікті можна буде скористатися тактичними дипломатичними та військовими кроками, щоб вибороти українську державність.

Отже, у політичній Постанові Другої конференції ОУН у квітні 1942 року зазначається: «Сучасна імперіалістична війна, яка веде до загального виснаження, великих революційних потрясінь і перемін, ставить український народ і нас, як організатора й керівника його визвольних змагань, перед завданням остаточної вирішальної боротьби за Українську державу. В сучасній складній і мінливій міжнародній ситуації ми, як і завжди, провадимо далекосяжну політику, яка передбачає різні можливості закінчення війни. Одночасно враховуємо близьку можливість збройної боротьби за українську державність у слушний час (розбиття Москви, загальне виснаження, зовнішнє і внутрішнє потрясіння Німеччини) [13, с. 61, 62].

Варто також зазначити, що передбачаючи неминучість війни між Гітлером і Сталіним, від імені ОУН за підписом Степана Бандери та Володимира Стахівця 23 червня 1941 року до Гітлера було відправлено Меморандум на 14 сторінках, де основним посланням та засторогою для німецького керівництва було наголошення про те, що основним завданням ОУН є відновлення незалежної Української держави, і що вирішення українського питання принесе користь і Німеччині. Проте німецькі інтереси не повинні були переважати над інтересами України. Оскільки українські націоналісти насамперед захищають інтереси української нації, вони не можуть пристати на жодне інше рішення. У меморандумі, зокрема, також наголошувалося: «Якщо навіть німецькі війська при вмарші в Україну будуть спершу привітані, очевидно, як визволителі, то це ставлення може швидко змінитися, коли Німеччина прийде до України без відповідних обіцянок щодо свого наміру відновити Українську державу» [15, с. 131–132].

Високий чиновник німецького міністерства Гроскопф, який готував рапорт для Ріббентропа щодо меморандуму ОУН Бандери, констатував, що в ньому містяться докори, «місцями в попереджувальному тоні», на адресу Німеччини, в яких дозволяється давати поради Німеччині щодо майбутнього Східної Європи, зокрема зазначається,

що «новий порядок може бути впроваджений у Східній Європі не тривалою військовою окупацією, а завдяки створенню незалежної Української держави. Ця держава повинна бути незалежною також і економічно і не мати свій економічний центр у Берліні. Вона мусить, крім того, мати власні збройні сили, які стануть «гарантом німецько-українського союзу» й зможуть зменшити тиск Росії...» [10, с. 505].

Отже, ще до початку німецько-радянської війни Провідник ОУН прийняв рішення про початок безкомпромісної боротьби проти всіх окупантів української землі. Степан Бандера не підписав зрадницького союзу і не пішов на тісну співпрацю з черговим окупантом України – Адольфом Гітлером. Бандера також добре розумів та усвідомлював, що не можна було сподіватися на успішність будь-яких переговорів з гітлерівською Німеччиною, а тим паче ставити якісь вимоги. Такі заходи були заздалегідь приречені на поразку і могли лише містити в собі скриті дипломатичні кроки, щоб приховати справжню позицію українського національно-визвольного руху щодо гітлерівської Німеччини: «Справжня ж самостійницька політика мусіла йти шляхом доконаних фактів, власної ініціативи, не оглядаючись на політику Німеччини, а коли треба, то виразно проти неї. Український народ мусів на початку нової ситуації, створеної воєнними діями на його землях, виразно і рішуче сказати своє слово, творити своє життя за власною волею, власними рішеннями» [2, с. 87].

І власне, з таких тактичних міркувань Бандера і Провід ОУН у лютому-березні 1941 року домовилися з німецьким військовим керівництвом про вишкіл українських військових батальйонів «Роланд» та «Нахтігаль», які повинні були вести боротьбу проти СРСР на східному фронті.

Спільний військовий вишкіл із німцями військових відділів Дружин Українських Націоналістів («Роланд» та «Нхтігаль»), окрім визволення українських земель з-під радянської окупації, мав ще одну і дуже важливу практичну користь – модерний вишкіл старшин, підстаршин і стрільців, які мали повернутися в ряди ОУН, щоб творити революційні військові сили. Окрім цього, створення українських військових батальйонів мало на меті продемонструвати, що Україна не стоїть осторонь військових подій, які розгортаються на її землях, не чекає їх пасивного вирішення, але й сама бореться за свою самостійність [2, с. 304].

Як зазначає Володимир Косик, ОУН Бандери у співпраці з верхматом переслідувала й іншу, не менш важливу мету. В умовах суворої заборони діяльності емігрантських товариств у Німеччині угода з верхматом забезпечувала людям Бандери прикриття, завдяки якому вони могли здійснювати певну політичну діяльність, не зазнаючи надто великих неприємностей від гестапо. І наре-

шті, не менш важливою була ще одна причина. ОУН Бандери мала намір якнайскоріше проникнути на Україну і політично заволодіти територією одразу після того, як пройде фронт [10, с. 96–97].

І власне, з початком німецько-радянської війни українські військові відділи «Роланд» та «Нахтігаль» під проводом Романа Шухевича здійснювали самостійницьку політичну роботу, пов'язану з діяльністю ОУН, зокрема, проголошували створення органів місцевої влади в містах і селах, які, відступаючи, залишила радянська адміністрація. Німців уже ставили перед фактом, що українське населення самостійно сформувало свою українську місцеву владу.

А 30 червня 1941 року у Львові ОУН проголосила Акт відновлення української державності та створила власний уряд. Акт перед усім світом продемонстрував позицію українського народу та своє бачення в розгортанні нових міжнародних подій. З іншого боку, це був відкритий спротив та початок боротьби проти німецьких окупантів. Бандера як співавтор тексту та ініціатор оприлюднення Акту водночас узяв на себе всю відповідальність за його проголошення перед німецькою окупаційною владою.

Гітлерівський уряд швидко відреагував і заарештував Степана Бандеру та український уряд на чолі з Ярославом Стецьком, заборонивши займатися будь-якою політичною діяльністю та вимагаючи відкликати Акт. У Кракові заступник держсекретаря Кундт разом із суддею Бюловом та іншими представниками німецької адміністрації закликали чільних українських діячів Українського Національного Комітету (Горбовий, Андрієвський, Мудрий, Шухевич), а також Бандеру на розмову, яка перетворилася фактично на допит.

Кундт запитав Бандеру, чи він відповідає за проголошення незалежності і за декрет про призначення голови уряду. Бандера визнав, що віддав наказ до початку війни взяти владу і створити адміністрацію та український уряд: «Ми вступили у бій, що розгортається, щоб боротися за незалежну і вільну Україну. Ми боремося за українські ідеї та цілі. Я дав розпорядження негайно організувати в окупованих німецькими військами районах адміністрацію та уряд країни. Я віддав цей наказ ще перед початком війни» [15, с. 135].

Таким чином, німці були змушені зупинити українську ініціативу арештом її ініціаторів. Щоб узяти ситуацію під свій контроль, німецьке командування вирішило: «Українців, що брали участь у цій акції, треба усунути і посадити під арешт у Берліні» [10, с. 117].

Своєї позиції щодо співпраці з Німеччиною Бандера не змінив попри довгі роки тюремного ув'язнення в нацистських концтаборах, будучи твердо переконаним, що такими діями, які розпочалися в червні 1941 року, була передусім виразно

висловлена воля українського народу до здобуття державної суверенності: «Серед величезних змагань світових потуг могла загубитися, припинитися справа української державності. Червень 1941 року запобіг тому і поставив її в центрі політичного розвитку серед воєнної бурі на Сході Європи. Основна лінія облудно-підступної політики Гітлера супроти України була перекреслена» [2, с. 88].

Бандера та керована ним ОУН не сподівалися, що така рішуча політична воля українців зможе заставити Гітлера змінити свої політичні плани стосовно України: «Їх ніщо взагалі не могло змінити. Але тільки рішучі і довершені діла з нашого боку могли створити ясну ситуацію, перекреслити найнебезпечніші для України підступні гітлерівські задуми й зберегти відкритий чистий шлях для дальшої незалежної визвольної політики» [2, с. 87].

Під час Третьої Конференції, яку скликав Провід ОУН Бандери в лютому 1943 року, була підтверджена непохитна позиція українських націоналістів на чолі зі Степаном Бандерою у відношенні до двох окупантів – СРСР та Німеччини. У прийнятих на Конференції постановках визначалася справжня суть міжнародної політики радянського та німецького керівництв і, зокрема, зазначалося, що: «Німеччина своєю імперіалістичною політикою у відношенні до всіх європейських народів терором і грабунком на окупованих теренах стала мобілізувати проти себе всі народи сучасної Європи <...> Її намагання приєднати або приневолити поневолені народи до ширшої боротьби з більшевизмом, кривавитися в сучасній війні за її імперіалістичні інтереси являються підступним маневром окупанта й спізненою пробою оминати наслідки докочаних помилок <...> Большевицька Москва, виступаючи в ролі оборонця народів перед німецьким імперіалізмом, використовує сучасний воєнний стан, що існує між Німеччиною та альянсами <...> продовжує вести підступну гру за здобуття Заходу для перемоги над Німеччиною, що по плянам Москви має стати першим етапом у здійсненні цілей московського імперіалізму, себто підбою цілої Європи й проведення світової большевицької революції» [13, с. 75, 76].

Таким чином, Україна опинилася між молотом і ковадлом двох ворожих експанціонізмів. Український народ повинен боротися одночасно проти обох імперіалізмів, спираючись тільки на власні сили, а також шукати порозуміння для спільної співпраці з іншими народами та державами, які будуть визнавати право українського народу на створення незалежної Української держави: «Тому для українського народу являється невідкладною вимогою вести боротьбу проти обох імперіалізмів на платформі власних сил, а в основу своєї співпраці з другими народами класти їхнє визнання нашого права на власну державу й на цій площині шукати спільних інтересів західних і

східних народів у спільній боротьбі проти німецько-московського й інших імперіалізмів» [13, с. 77].

ОУН Бандери категорично відкидала співпрацю з німцями, оскільки таке співробітництво працювало б на інтереси московських загарбників і компрометувало б український визвольний рух в очах світового співтовариства. У постановках Конференції, зокрема, наголошувалося, що: «В сьогоденному укладі міжнародних сил і в сучасній стадії визвольної боротьби українського народу всяка співпраця з німецьким окупантом і давана йому поміч у його конкуренційній боротьбі з московським імперіалізмом являється на ділі піддержкою московського імперіалізму в Україні і на зовні та створює для нього можливості компрометувати в Україні й на міжнародному відтинку українську національно-визвольну боротьбу як знаряддя німецького імперіалізму в його завойовницьких планах» [13, с. 83].

У своєму «Слові до українських націоналістів-революціонерів за кордоном» Бандера обґрунтовує та оцінює боротьбу проти Німеччини, яку ініціювала під його проводом Організація Українських Націоналістів: «Революційний Провід ОУН рішився на такий шлях ставлення визвольної справи у зв'язку з німецько-большевицькою війною планоно, після усестороннього обміркування. Було ясно, що гітлерівська Німеччина не буде позитивно ставитися до справи державної самостійності України, а з другого боку, не схоче відразу викликати боротьбу українського народу проти себе. Невиразною політикою, тактикою обіцянок, що не зобов'язують, і проволок, підтримуванням війни з СРСР гітлерівський режим плянував не допустити до того, щоб прагнення українського народу спрямувалося рішуче проти Німеччини. Берлін не хотів мати проти себе України, намагався втягнути її насамперед у свою війну проти СРСР і тим зв'язати її з усією своєю політикою, позбавити можливостей провадження незалежної української політики, використати й у значній мірі виснажити сили України у війні, а далі відомо, яку долю Гітлер готував Україні <...> Ми глибоко переконані, що честь Нації, історична і політична конечність наказували так поступати» [3, с. 14, 16].

Варто зазначити, що оперативні групи поліції безпеки і СД констатували, що крім групи ОУН Бандери, в Україні немає жодної організації опору, яка змогла би становити серйозну небезпеку для німецького війська [18, с. 75]. Тому німецькі спецслужби посилену увагу звернули на ОУН Бандери.

У своїх постійних звітах до вищого німецького керівництва вони констатували, що бандерівці не вірять у перемогу Німеччини в протистоянні з СРСР, а лише очікують на взаємне виснаження обидвох у військовому протистоянні, щоб у слушний момент проголосити незалежність Української держави: «Керівні кола ОУН не вірять у пере-

могу Німеччини над Радянською Росією і Англією. Вони вважають, що Німеччина після перемоги над Радянською Росією не зможе довести до кінця війну проти Англії. Така ситуація має бути використана для побудови самостійної України, причому втручання Німеччини і Радянської Росії як знекровлених народів не слід очікувати [18, с. 76].

У одній із листівок ОУН Бандери за травень 1943 року «Перед лицем подвійної загрози», яка потрапила до рук німецьких спецслужб, зокрема, йдеться: «Німецький і російський імперіалізм перебувають у стані смертельної боротьби один з одним і обидва хочуть поневолити та експлуатувати Україну. Вони знищують самі себе і наближаються до неминучої катастрофи. У цей момент вони усвідомлюють, яка небезпека загрожує їм з боку українського руху за незалежність. Проти цього руху обидві сторони використовують усі свої сили. У цій справі вони однодушні» [19, с. 201].

Як можна відслідкувати з німецьких архівів, Бандера та керована ним ОУН у своїй зовнішньополітичній стратегії очікували на взаємне виснаження Німеччини та Радянської Росії, щоб підібрати слушний момент для проголошення незалежності України. Стримуючим фактором для подальшої агресії Німеччини у випадку перемоги над Радянською Росією мала стати Англія, яка повинна була завдати остаточного удару Німеччині.

Через свою відмову в співпраці з гітлерівською Німеччиною Бандерова родина загинула мученицькою смертю, але Степан Бандера свою рішучу незалежну державницьку позицію зумів гідно витримати аж до розвалу гітлерівської Німеччини.

Постанови Третьої Конференції ОУН Бандери, яка відбулася в лютому 1943 року, переконливо стверджували, що в разі повороту більшовизму на українські землі ОУН Бандери буде продовжувати боротьбу, враховуючи внутрішню і міжнародну ситуацію: «Большевицьку й білу імперіялістичну Москву поборюватимемо завжди як віковичного ворога поневолених народів Сходу та як джерело вічного неспокою в Європі й осередок імперіялістичної експанзії на європейській і азійській континенти <...> Усі спроби біло-московських елементів та зовнішніх чинників відновити стару московську імперію на немосковських землях, зокрема на землях українського народу, зустрінє український народ нещадною боротьбою» [13, с. 84, 85].

Про безкомпромісну і непоступливу боротьбу проти московського більшовизму і насильницького поневолення українського народу червоною Москвою Степан Бандера окреслив у своїй праці «Перспективи української революції», в якій зазначається: «Ведучи тепер боротьбу проти большевицької Москви, мусимо туди спрямувати всю увагу, всю енергію <...> Ми боремося проти мос-

ковського большевизму в усіх його проявах, на всіх ділянках. Наша боротьба – революційна, безкомпромісова, тобто ми заперечуємо, відкидаємо і поборюємо все суто большевицьке, що він приніс і накинув українському народові, відкидаємо принципово, повністю» [2, с. 142, 144].

Свою чітку позицію у відношенні до партизанської боротьби поляків та більшовиків проти німецьких військ бандерівська ОУН також висловила в листівках-зверненнях до українського народу. Одна з таких листівок під назвою «Партизанська боротьба і наша точка зору на неї» потрапила до рук начальника поліції безпеки і СД у Кракові. Зміст листівки твердить, що український визвольний рух розглядає партизанську боротьбу не з точки зору московського чи німецького імперіалізму, а з точки зору інтересів України. Українські націоналісти борються за самостійну українську державу, а не за чужі імперіалізми. А отже, українці не брали і не беруть жодної участі в партизанській боротьбі, яку інсценізує Сталін, і яку за нагоди хочуть використати німці, щоб знищити український визвольний рух. У ній також, зокрема, сказано: «Партизанська боротьба поляків чи більшовиків не мала би нас цікавити, і вони могли б вести її відповідно до власних сил, якщо б її вістря не було скероване проти нас. Сталін і Сікорський бажали б одним пострілом вбити двох зайців: зашкодити німцям і німецькими руками бити українців» [18, с. 278].

Бандера звернув увагу на те, що польські та московські партизани здійснюють свою діяльність в основному на українських землях, а не в Польщі та Росії. А тому Сталін та Сікорський навмисно розгорнули партизанську діяльність на етнічних українських землях, щоб нашкодити українській справі та викликати репресивні дії німецької армії до місцевого українського населення, а польське та російське населення вберегти від німецької помсти. А тому Бандера не розглядав ці партизанські рухи навіть як ситуативних партнерів у зовнішньополітичній боротьбі з Німеччиною та Радянською Росією. Оскільки і Гітлер, і Сталін, а також і Сікорський у своїй геополітичній перспективі не бачили України як повноцінного та незалежного суб'єкта міжнародної політики.

Наприкінці 1944 року військове та політичне становище Німеччини стало вкрай важким. Німецькі війська були витіснені зі східної Європи, яку знову окупувала радянська армія і вже фактично становила серйозну загрозу самій Німеччині.

Під впливом таких подій німецьке військове командування змушене було шукати підтримки союзників у боротьбі проти Радянського Союзу. У жовтні 1944 року німецьке командування приймає рішення звільнити з концтабору Степана Бандеру та інших провідних членів революційної ОУН. Бандеру вивезли на околиці Берліну й утримували під

домашнім арештом під пильним наглядом гестапо. Одразу ж німці запропонували Бандері співпрацю в Українському національному комітеті, але Бандера рішуче відмовився, натомість висунувши ряд вимог перед німецьким командуванням: офіційно визнати Акт відновлення самостійної й соборної української держави, визнати її уряд на чолі з Ярославом Стецьком, який повинен виступати представником українських інтересів та створення української армії як окремої збройної одиниці незалежної української держави, а також вимагав від німецького уряду офіційної заяви, що Німеччина не має і не буде мати жодних імперіалістичних зазіхань щодо України [11, с. 86].

Про непоступливу позицію Бандери свідчать і німецькі архівні документи, зокрема, в Телеграмі для Головного управління безпеки Райху від 29.11.1944 р. зазначається: «Згідно з донесенням довіреної особи, представники Національної Ради можуть бути поділені на 2 фракції. Прибічники першої фракції на чолі з Бандерою недвозначно мали б вимагати від німецького уряду Райху заснування самостійної української держави і створення українських збройних сил. Особливо Бандера готовий лише на цій основі до подальшої співпраці з німцями проти більшовизму» [20, с. 280, 281].

Але Німеччина не погодилася визнати незалежність Української держави, пропонуючи натомість створити лояльний до німецького уряду Український Комітет та українські збройні формування в межах німецької армії. У разі відмови від такої співпраці німці погрожували повернути до концтаборів Бандеру та всіх інших звільнених українських націоналістів, де планували їх усіх фізично знищити в разі поразки Німеччини у війні.

Незважаючи на погрози щодо повторного ув'язнення та подальшої можливої смертної кари, Степан Бандера чітко відстоював свої зовнішньополітичні пріоритети та геополітичні погляди щодо подальшої долі Української держави на повоєнній геополітичній карті світу. Власне, через таку непоступливу державницьку українську позицію Бандера заслужив і повагу в очах німецького керівництва, яке схвально відгукувалось про його молодечий запал та створений ним радикальний український національний рух, який у минулому був спрямований більше проти Німеччини, ніж проти більшовизму, проте: «Керована цим рухом УПА є сьогодні дуже цінним засобом боротьби проти більшовиків, що заслуговує всякої підтримки, хоч багато представників німецьких цивільних установ стали її жертвами» [20, с. 211]. Гітлерівська Німеччина хотіла використати Бандеру та весь український націоналістичний рух для чергового колабораціоністського проекту, але в питаннях державної незалежності України та української нації Степан Бандера на жодні компроміси не йшов, черговий раз рішуче відкинувши німецьку пропозицію.

У підсумку Другої світової війни Україна не змогла здобути незалежності: німецький окупант змінився на радянського. Світове співтовариство, на превеликий жаль, не було готове сприйняти належним чином та підтримати прагнення українців до побудови власної держави.

Німеччина, готуючись до початку військових дій, намагалася використати українське питання у своїх геополітичних цілях і всілякими обіцянками сподівалася залучити українців на свою сторону. Багато провідних діячів українського національно-визвольного руху бачили в цьому перспективу і у своїй політичній діяльності ставки робили виключно на гітлерівську Німеччину. Проте зовсім іншої думки був Степан Бандера, який зумів передбачити шкідливість такого союзу для національно-визвольного руху українців.

Бандера чітко усвідомлював, що гітлерівська Німеччина намагалася перетягнути Україну на свою сторону у війні з СРСР і тим самим нав'язати їй свою політику, виснажити військовими діями та позбавити можливості український визвольний рух продовжувати боротьбу за Українську державу. За такого розвитку подій Степан Бандера приймає рішення взяти ініціативу у свої власні руки, не оглядаючись на політику Німеччини, а згодом рішуче та відкрито у збройній боротьбі виступити проти її окупаційної політики. Бандера був глибоко переконаний, що на початку війни український народ на своїй землі має взяти ініціативу на себе і творити своє державницьке життя за власною волею та власними рішеннями.

Щодо постійних звинувачень на адресу Бандери у співпраці з нацистською Німеччиною, а зокрема формування в межах її збройних сил Дружин українських націоналістів («Нахтігаль» та «Роланд»), то саме такий передбачливий дипломатичний крок у недалекому майбутньому приніс свої позитивні результати. Адже в революційні ряди ОУН повернувся Роман Шухевич зі значною кількістю старшин, підстаршин і стрільців, які пройшли не тільки модерний військовий вишкіл, а й здобули добрі знання з організації стратегії і тактики партизанської війни, яку згодом застосували в боротьбі проти радянських окупаційних військ. Ці знання були надзвичайно корисними під час створення УПА і розгортання її боротьби.

Як зазначає Галина Гордасевич, перед Другою світовою війною Гітлер був політичним діячем, який міг подобатися чи не подобатися, але він ще не був злочинцем проти людства, і стосунки з ним підтримували політичні діячі всього світу, зокрема Йосип Сталін, який привітав Гітлера із захопленням Парижа, а у 1941 р., рівно за два місяці до початку війни прислав вітальну телеграму Гітлеру з нагоди дня народження. Отже, якщо українські націоналісти використовували будь-які можливості, щоб члени ОУН дістали військовий вишкіл,

то в цьому не було нічого ганебного чи злочинного [5, с. 144–145].

Бандера жодного разу не погодився на співпрацю з нацистською Німеччиною, хоча гітлерівська Німеччина була єдиною країною, що прагнула та могла зруйнувати статус-кво в Європі після Першої світової війни. Але Бандера як політик та стратег, зумів побачити небезпеку в такій співпраці і спрогнозувати плани Гітлера щодо України, яку він бачив лише як «життєвий простір» для німецької нації, вважаючи українців нижчою расою.

Навіть арешт Степана Бандери, перебування в німецьких концтаборах, а також мученицька смерть родини від рук гестапо та НКВД, не похитнули його позиції у виборі стратегії і тактики зовнішньополітичної діяльності щодо гітлерівської Німеччини та Радянського Союзу, яка базувалася на непорушному принципі державної самостійності українського народу.

Висновки. Степан Бандера проявив себе непоступливим і принциповим захисником української державності та не змінив своєї державницької позиції супроти гітлерівської Німеччини та більшовицької Москви, як і свого часу в боротьбі проти польського окупанта.

Отож, у зовнішньополітичних орієнтирах С. Бандери не було місця ні СРСР, ні гітлерівській Німеччині, навіть як ситуативним союзникам України.

Подальше дослідження зовнішньополітичної діяльності Степана Бандери та керованої ним ОУН, а також системне дослідження його теоретичної спадщини дасть змогу незаангажовано поглянути на міжнародну діяльність Провідника ОУН у надзвичайно складний період боротьби українського народу за свою державну незалежність у реаліях воєнного протистояння СРСР та Німеччини під час Другої світової війни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух. Дрогобич, 1994. 193 с.
2. Бандера С. Перспективи української революції. Мюнхен, 1978. 640 с.
3. Бандера С. Слово до Українських Націоналістів-Революціонерів за кордоном. На чужині, 1948. 69 с.
4. В'ятрович В. Основні принципи зовнішньої політики ОУН. *Український визвольний рух. Центр досліджень визвольного руху*; відп. ред. В. Мороз: зб. 3. До 75-ліття Організації українських націоналістів. Дрогобич: Коло, 2004. С. 16–29.
5. Гордасевич Г. Степан Бандера: людина і міф. Львів, 2008. 207 с.
6. Дужий П. Степан Бандера – символ нації. Частина друга. Львів, 1997. 384 с.
7. Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації українських націоналістів (ОУН): аналітичний огляд. Київ: Інститут історії України НАН України, 2003. 63 с.
8. Кентій А. Нариси історії Організації українських націоналістів (1929–1941 рр.). Київ: Інститут

історії України НАН України, головне архівне управління при Кабінеті Міністрів України, ЦДАГО України, 1998. 200 с.

9. Коваль В. ОУН-УПА і Німеччина. *Українська Повстанська Армія і національно-визвольна боротьба в Україні у 1940–1950 рр.*: матеріали Всеукраїнської наукової конференції 25–26 серпня 1992 р.; ред. В.В. Стехун. Київ: Ін-т історії України АН України, 1992. С. 200–225.

10. Косик В. Україна під час Другої світової війни (1938–1945). Київ–Париж–Нью-Йорк–Торонто, 1992. 729.

11. Мірчук П. Степан Бандера. Символ революційної безкомпромісовости. Нью-Йорк; Торонто: ООЧСУ, ЛВУ, 1961. 144 с.

12. Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. Видання третє доповнене. Київ: Українська видавнича спілка, 2007. 540 с.

13. ОУН у світі постанов Великих зборів, конференцій та інших документів з боротьби 1929–1955 рр. Мюнхен, 1955. 369 с.

14. Перепічка Є. Феномен Степана Бандери. Львів: Сполом, 2008. 763 с.

15. Посівнич М. Степан Бандера. Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 256 с.

16. Сич О. Український націоналізм. Традиція і модерн. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. 260 с.

17. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів / зібрав і впорядкував Володимир Косик. Львів, 1997. Т. 1. (1941). 384 с.

18. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів / зібрав і впорядкував Володимир Косик. Львів, 1998. Т. 2. (1941–1942). 384 с.

19. Україна в другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів / зібрав і впорядкував Володимир Косик. Львів, 1999. Т. 2. (1942–1943). 384 с.

20. Україна в другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Зібрав і впорядкував Володимир Косик. Львів, 2000. Т. 2. (1941–1942). 368 с.

21. Чайковський Д. Степан Бандера. Людина – Борець – Провідник. Українська видавнича спілка, 2017. (1970). 96 с.

REFERENCES:

1. Bahan O. Natsionalizm i natsionalistychnyy rukh. [Nationalism and Nationalist Movement]. Drohobych, 1994. [in Ukrainian].
2. Bandera S. Perspektyvy ukayins'koyi revolyutsiyi. [Prospects of the Ukrainian Revolution]. Myunkhen, 1978. [in Ukrainian].
3. Bandera S. Slovo do Ukrayins'kykh Natsionalistiv-Revolyutsioneriv za kordonom. Na chuzhyni, 1948. [The Word to Ukrainian Nationalist Revolutionaries Abroad]. [in Ukrainian].
4. V'yatrovych V. Osnovni pryntsypy zovnishn'oyi polityky OUN. [Basic principles of foreign policy of the OUN]. // *Ukrayins'kyu vyzvol'nyy rukh / [Tsentr doslidzhen' vyzvol'noho rukhu; vidp. red. V. Moroz]. Zb. 3. Do 75-littya Orhanizatsiyi ukayins'kykh natsionalistiv.* Drohobych: Kolo, 2004. [in Ukrainian].

5. Hordasevych H. Stepan Bandera: lyudyna i mif. [Stepan Bandera: a man and a myth]. L'viv, 2008. [in Ukrainian].
6. Duzhyy P. Stepan Bandera – symbol natsiyi. [Stepan Bandera is a symbol of the nation]. Chastyna druha. L'viv, 1997. [in Ukrainian].
7. Kas'yanov H. Do pytannya pro ideolohiyu Orhanizatsiyi ukrayins'kykh natsionalistiv (OUN): analitychnyy ohlyad. [On the question of the ideology of the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN): an analytical review]. K.: Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny, 2003. [in Ukrainian].
8. Kentiy A. Narysy istoriyi Orhanizatsiyi ukrayins'kykh natsionalistiv (1929–1941 rr.). [Essays on the history of the Organization of Ukrainian Nationalists (1929–1941)]. K.: Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny, holovne arkhivne upravlinnya pry Kabineti Ministriv Ukrayiny, TSDAHO Ukrayiny, 1998. [in Ukrainian].
9. Koval' V. OUN-UPA i Nimechchyna. [OUN-UPA and Germany]. // *Ukrayins'ka Povstans'ka Armiya i natsional'no-vyzvol'na borot'ba v Ukrayini u 1940–1950 rr.* Materialy Vseukrayins'koyi naukovoï konferentsiyi 25–26 serpnia 1992 r. [red. V.V. Stekhun]. K.: In-t istoriyi Ukrayiny AN Ukrayiny, 1992. [in Ukrainian].
10. Kosyk V. Ukrayina pid chas Druhoyi svitovoyi viyny (1938–1945). [Ukraine during the Second World War (1938–1945)]. Kyiv – Paryzh – N'yu-York – Toronto, 1992. [in Ukrainian].
11. Mirchuk P. Stepan Bandera. Symvol revolyutsynoyi bezkompromisovosti. [Stepan Bandera. Symbol of revolutionary uncompromising]. N'yu-York; Toronto: OCHSU, LVU, 1961. [in Ukrainian].
12. Mirchuk P. Narys istoriyi OUN. 1920–1939 roky. Vydannya tretye dopovnene. [Essay on the history of the OUN. 1920–1939 years. The third edition is supplemented]. K.: Ukrayins'ka vydavnycha spilka, 2007. [in Ukrainian].
13. OUN u sviti postanov Velykykh zboriv, konferentsiy ta inshykh dokumentiv z borot'by 1929–1955 rr. [OUN in the world of resolutions of the Grand Assemblies, conferences and other documents on the struggle of 1929–1955]. Myunkhen, 1955. [in Ukrainian].
14. Perepichka YE. Fenomen Stepana Bandery. [Phenomenon by Stepan Bandera]. L'viv: Spolom, 2008. [in Ukrainian].
15. Posivnych M. Stepan Bandera. [Stepan Bandera]. Knyzhkovyy Klub «Klub Simeynoho Dozvillya», 2015. [in Ukrainian].
16. Sych O. Ukrayins'kyy natsionalizm. Tradytsiya i modern. [Ukrainian nationalism. Tradition and modernity]. Ivano-Frankivs'k: Misto NV, 2015. [in Ukrainian].
17. Ukrayina v druhiy svitoviy viyni u dokumentakh. Zbirnyk nimets'kykh arkhivnykh materialiv T. 1. (1941). [Ukraine in the Second World War in documents. Collection of German archival materials T. 1. (1941)]. Zibrav i vporyadkuvav Volodymyr Kosyk. – L'viv, 1997. [in Ukrainian].
18. Ukrayina v druhiy svitoviy viyni u dokumentakh. Zbirnyk nimets'kykh arkhivnykh materialiv T. 2. (1941–1942). [Ukraine in the Second World War in documents. Collection of German archival materials T. 2. (1941–1942)]. Zibrav i vporyadkuvav Volodymyr Kosyk. – L'viv, 1998. [in Ukrainian].
19. Ukrayina v druhiy svitoviy viyni u dokumentakh. Zbirnyk nimets'kykh arkhivnykh materialiv T. 3. (1942–1943). [Ukraine in the Second World War in documents. Collection of German archival materials T. 3. (1942–1943)]. Zibrav i vporyadkuvav Volodymyr Kosyk. – L'viv, 1999. [in Ukrainian].
20. Ukrayina v druhiy svitoviy viyni u dokumentakh. Zbirnyk nimets'kykh arkhivnykh materialiv T. 4. (1944–1945). [Ukraine in the Second World War in documents. Collection of German archival materials T. 4. (1944–1945)]. Zibrav i vporyadkuvav Volodymyr Kosyk. – L'viv, 2000. [in Ukrainian].
21. Chaykovs'kyy D. Moskovs'ki vbyvtsi Stepana Bandery pered sudom. [Moscow murderers of Stepan Bandera before the court]. Myunkhen, 1965. [in Ukrainian].

Ukraine's Foreign Policy Guidelines in the Theoretical Heritage and Practical Activity of Stepan Bandera in the Realities of the USSR and Germany Armed Conflict of 1941–1945

Starodub Taras Petrovych

Postgraduate Student at the Department of Political Science and International Relations of Lviv Polytechnic National University
Stepan Bandera str., 12, Lviv, Ukraine

The task of the author of the article was to examine and determine the motives and persuasions that guided Stepan Bandera's foreign policy and geopolitical strategy on the eve of and during the Second World War in the realities of the military confrontation between the USSR and Germany.

The relevance of this topic is determined by the fact that Stepan Bandera's foreign policy activities during the Second World War are often viewed through the prism of stereotypes framed by Soviet (Russian) historical propaganda. The controversy of Bandera's figure causes the polarity of opinion and a lot of sharp controversy.

The purpose of this work is to study foreign policy orientations and main directions of international policy of Stepan Bandera during the national liberation struggle of the Ukrainian people in the realities of the military confrontation between the USSR and Germany during the Second World War.

The study used the following research methods: the method of historicism, comparative and analytical methods, structural and system analysis.

As a result of the Second World War, Ukraine was unable to gain independence: the German invader was replaced by the Soviet one.

Unfortunately, the world community was not prepared to accept it properly and to support the aspirations of Ukrainians to build their own state.

Bandera was clearly aware that Hitler's Germany was trying to drag Ukraine to its side in the war with the USSR and thus impose its policy on it, exhaust the military actions and deprive the Ukrainian liberation movement of the possibility to continue the struggle for the Ukrainian state. With such developments, Stepan Bandera decides to take the initiative with his own hands, without looking back at Germany's policy, and then decisively and openly in an armed struggle to oppose its occupation policy. Bandera was deeply convinced that at the beginning of the war, the Ukrainian people in their land should take the initiative in their hands and create their state life on their own accord and their own decisions.

Bandera never agreed to cooperate with Nazi Germany, although Nazi Germany was the only country that was seeking and could ruin the status quo in Europe after the First World War. But Bandera, as a politician and strategist, was able to see the danger of such cooperation and predict Hitler's plans for Ukraine, which he saw only as a "living space" for the German nation, considering Ukrainians to be a lower-ranking race.

So, in the foreign policy guidelines of S. Bandera there was no place neither the USSR nor Hitler's Germany, even as situational allies of Ukraine.

Key words: *Bandera, OUN, nationalism, Second world war, foreign policy, Germany, USSR, international politics.*